

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.l5@regeringskansliet.se
Ert dnr: Ju2021/02201

Remissvar: Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar (SOU 2021:43)

Sammanfattning

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker i huvudsak föreslagna ändringar och avstyrker förslag om att en särskild straffskala för mindre grovt brott kopplat till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska införas, se avsnitt 8.16. Vidare vill Länsstyrelsen Östergötland lyfta och problematisera några specifika delar som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

- Länsstyrelsen Östergötland bedömer det som särskilt viktigt att uppmärksamma grupper som kan befinna sig i en särskilt utsatt situation där olika livssituationer och omständigheter kan innebära särskild sårbarhet. Som exempel kan nämnas när någon är i en beroendesituation till annan person. Det kan vara personer med funktionsvariationer, HBTQ personer, personer i missbruk, ålder, personer med bristande kunskap om det svenska språket, pojkar, flickor, kvinnor och barn på flykt, personer i prostitution, samt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare kan samhällets diskriminering och marginalisering av olika grupper bidra till en fortsatt utsatthet.
- Länsstyrelsen Östergötland uppmärksammar att det förs ett mycket sparsamt resonemang i förhållande till målgruppen utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i utredningen i stort. Av den anledningen förs det fram både generella och mer specifika synpunkter avseende denna målgrupp i remissvaret.
- Länsstyrelsen Östergötland anser att definitionen av Barnets närstående, så som det beskrivs under avsnitt 8.12.1, behöver problematiseras ytterligare. Barnets närstående behöver inte vara kärnfamiljen och Länsstyrelsen anser att begreppet bör utvecklas och förtydligas ytterligare.
- Under punkt 8.16 avstyrker Länsstyrelsen Östergötland förslaget om att en särskild straffskala för mindre grovt brott kopplat till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska införas. Dock tillstyrker Länsstyrelsen Östergötland förslaget att minimistraftet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling höjs till fängelse i sex månader.

Synpunkter och ställningstaganden

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker i huvudsak föreslagna ändringar och avstyrker förslag om att en särskild straffskala för mindre grovt brott kopplat till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska införas, se avsnitt 8.16. Vidare vill Länsstyrelsen Östergötland lyfta och problematisera några specifika delar som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Inledningsvis vill Länsstyrelsen Östergötland understryka att det är särskilt viktigt att uppmärksamma grupper som kan befinna sig i en särskilt utsatt situation där olika livssituationer och omständigheter kan innebära särskild sårbarhet. Som exempel kan nämnas när någon är i en beroendesituation till annan person och det kan vara personer med funktionsvariationer, HBTQ personer, personer i missbruk, ålder, personer med bristande kunskap om det svenska språket, pojkar, flickor, kvinnor och barn på flykt, personer i prostitution, samt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare kan samhällets diskriminering och marginalisering av olika grupper bidra till en fortsatt utsatthet.

Länsstyrelsen Östergötland vill dessutom belysa och problematisera några delar av remissen specifikt utifrån målgruppen personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barn- och tvångsäktenskap och könsstymning av flickor och kvinnor. I utredningen berörs inte hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland vill därför uppmärksamma att det för personer, både barn och vuxna, som befinner sig i en hederskontext och som utsätts för sexuella kränkningar, förekommer ytterligare dimensioner av utsattheten.

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker utredningens förslag men befarar att de föreslagna ändringarna inte kommer att leda till någon nämnvärd förbättring för utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Rådande oskulds- och kyskhetsnormer medför att skulden för ett övergrepp läggs på den som blivit utsatt/utsatts och inte på förövaren. Tänkbara konsekvenser av att en våldtäkt eller ett sexuellt övergrepp kommer till familjens kännedom är repressalier mot den som utsatts. Det kan vara i form av exempelvis ytterligare sexuella kränkningar, skuldbeläggande av offret, utfrysning, barn- eller tvångsäktenskap och våld, inklusive dödligt våld. Det kan även vara för att upprätthålla eller återupprätta familjens heder/goda rykte. Det medför att den som utsatts är angelägen om att dölja att ett övergrepp skett.

Förövarna utgörs inte sällan personer i det egna nätverket, personer som är medvetna om att risken för den utsatta ökar om övergreppet kommer till familjens kännedom. En vetskap som kan utnyttjas som påtryckning. Avsaknaden av stöd och hjälp från omgivningen efter ett övergrepp samt skuldbeläggande av offret och risken för bestraffningar är således ytterligare aspekter på utsattheten för personer som lever i en hederskontext.

Även inom ramen för barn- och tvångsäktenskap är utsattheten för sexuella övergrepp stor.

1.1 Förslag till lag om hälso- och sjukvårdens spårsäkring efter sexualbrott

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker utredningens förslag i sin helhet. Särskilt vill Länsstyrelsen Östergötland lyfta fram de delar som möjliggör att den utsatta både kan få nödvändig medicinsk hjälp från sjukvården och hjälp med spårsäkring i det akuta skedet.

4.7 Behöver samlagsbegreppet förändras

Länsstyrelsen Östergötland är eniga i behovet av en mer könsneutral straffbestämmelse och menar att ändringen också kan ha bäring för personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Den starka oskuldsnormen medför att det i en hederskontext kan anses värre att utsättas för vaginala övergrepp, eftersom oskulden i dessa fall inte anses vara intakt. Det blir därför ett viktigt klagörande att samlag även inbegriper anala och orala samlag och att de är att jämställa med vaginala samlag.

5.4 Olika former av deltagande i utförandet av brottet

Länsstyrelsen Östergötland önskar belysa en annan typ av distansbrott, för vilket det saknas ett resonemang i remissen. I sammanhang där det utövas hedersrelaterat våld och förtryck genom barn- och tvångsäktenskap förekommer det att annan än den som ingår äktenskap (vare sig det är frivilligt eller genom tvång) genom påtryckningar förmår parterna att mot sin vilja genomföra samlag i syfte att fullborda äktenskapet. Syftet med påtryckningarna är således inte sexuella (jmf NJA 2013 s. 548 - målet där en man fört upp sina fingrar i sin frus underliv i syfte att kontrollera om frun hade varit otrogen), men nivån på kränkningen är hög.

5.6. Studier hur distansbrotten påverkar offren (punkt 5.6.1-5.6.4)

Länsstyrelsen Östergötland önskar tillägga att det för barn och vuxna i en hederskontext, också medför en risk för repressalier från det egna nätverket om en sådan bild får spridning. Den bild som sprids blir hela nätverkets angelägenhet utifrån att den kan skada familjens/släktens heder. Repressalierna kan även i detta avseende handla om skuldbeläggande av offret, utfrysning, tvångsäktenskap, hot om våld, våld och till och med dödligt våld.

8.11 Våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn

Mot bakgrund av de enormt stora och långsiktiga hälsomässiga, sociala och ekonomiska konsekvenser som denna form av utsatthet får för barn tillstyrker Länsstyrelsen Östergötland utredningens förslag om att minimistraftet för våldtäkt mot barn höjs till fängelse i tre år. Länsstyrelsen Östergötland anser att allvaret i brott mot barn tydligt ska avspeglas i straffskalan och att en högre höjning av straffskalan skulle kunna vara motiverad utifrån detta.

I avsnitt 8.11.1 redogörs för att det i de fall brottet våldtäkt mot barn inte är att anse som grovt, kan det istället dömas som sexuellt utnyttjande av barn. Det framförs att bestämmelsen som motiverar det mindre grova brottet ska användas restriktivt. Därefter ges exempel på när det inte ska dömas till ansvar även om det bedöms röra sig om sexuellt utnyttjande av barn. Som del i motiveringen att inte döma till ansvar hänvisas till omständigheter i övrigt. Länsstyrelsen Östergötland anser att båda begreppen *restriktivt* och *omständigheter i övrigt* behöver förtydligas ytterligare för att undvika olika subjektiva tolkningar.

8.12. Sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn

Se inledande resonemang under 8.11

Länsstyrelsen Östergötland vill lyfta fram att definitionen av barnets närstående, så som det beskrivs under 8.12.1, inte alltid är enkel. Barnets närstående behöver inte alltid vara kärnfamiljen och Länsstyrelsen Östergötland anser att begreppet bör utvecklas och förtydligas ytterligare.

8.15 Köp av sexuell tjänst

Länsstyrelsen Östergötland tillstyrker föreslagen straffhöjning och anser att det markerar allvaret i brottet.

I och med att direktiven till utredningen varit avgränsade till att lägga fram ett förslag som innebär att böter utmönstras från straffskalan ser Länsstyrelsen Östergötland att det finns ytterligare områden att utreda vidare. Några av dem nämns i aktuellt avsnitt i utredningen. Länsstyrelsen Östergötland vill i detta sammanhang påtala vikten av att det finns ett effektivt förebyggande och återfallsförebyggande arbete för att minska såväl förekomst som efterfrågan och ser med fördel att frågan om ansvar för det arbetet utreds och förtydligas ytterligare.

8.16 Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Länsstyrelsen Östergötland avstyrker förslaget om att en särskild straffskala för mindre grovt brott kopplat till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska införas. Dock tillstyrker Länsstyrelsen Östergötland förslaget att minimistrafvet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling höjs till fängelse i sex månader.

Utredningen konstaterar att barn som utnyttjas genom prostitution oftast är särskilt utsatta, kan antas ha svårt att sätta gränser och att detta ofta utnyttjas av vuxna. I resonemanget kring köp av sexuell tjänst konstateras samtidigt att det framstår som ett cyniskt utnyttjande av andra människor. Vidare förs det i utredningen fram motiv som talar emot att gradindela utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling som ett grovt brott. Trots att givet förslag inte uttryckligen innebär att grovt brott införs, kan Länsstyrelsen Östergötland inte göra en annan tolkning än att det förslag som utredningen ger ändock leder till en gradindelning. Länsstyrelsen Östergötland saknar också ett mer utvecklat resonemang kring på vilket sätt föreslagen ändring gagnar det utsatta barnet och anser inte att straffskalan för mindre grovt brott till fullo tar fasta på samhällets ansvar att skydda barnet eller den unge.

9.4.4 Bestämmelse om samtycke avseende barn

Länsstyrelsen Östergötland anser inte att utredningen tydligt visar vad som gäller om person misstänkt för brott varken är vårdnadshavare eller har ett sådant förhållande till barnet att det kan misstänkas att barnets rätt inte kommer att tillvaratas.

Även i fall när förövaren finns utanför det egna nätverket föreligger risk för att vårdnadshavarna, om brottet kommer till deras kännedom, försöker förhindra att barnet får det stöd och den hjälp, inklusive spårsäkring, som det har rätt till. En anledning kan vara vårdnadshavarens rädsla för att händelsen ska bli känd för andra personer i nätverket och på så sätt äventyra familjens/släktens heder.

9.10.7 Samtycke till spårsäkring

Länsstyrelsen Östergötland anser att de båda styckena nedan är motsägelsefulla och befarar att barn som växer upp i en hederskontext återigen riskerar att "hamna mellan stolarna" genom att spårsäkring inte utförs i samma utsträckning som i andra ärenden. Detta då vårdnadshavarna kan vara angelägna att dölja övergreppet. I enlighet med våra tidigare resonemang finns det också en risk att barnet straffas.

Det blir därför särskilt viktigt att uppmärksamma och beakta skyldigheten att göra en orosanmälan till socialtjänsten om den ena eller båda vårdnadshavarna motsätter sig spårsäkring eller vård och behandling som barnet har rätt till och behöver.

"Vår bedömning är därför att, om det bedöms vara för barnets bästa, socialnämnden i vissa allvarliga situationer bör kunna besluta om att en spårsäkring ska kunna genomföras genom att tillgripa ett omedelbart omhändertagande enligt LVU." (remissen s. 417)

"Mot bakgrund av de möjligheter som finns att vidta vid bristande samtycke från vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna när det gäller spårsäkring av barn och att det inte har framkommit att bristande samtycke i praktiken brukar vara ett problem är vår bedömning att det inte bör finnas en särskild möjlighet att genomföra spårsäkringar på barn utan vårdnadshavarens eller vårdnadshavarnas samtycke i de fall barnet inte har uppnått en sådan ålder och mognad att barnet själv kan ta ställning till spårsäkringen. Vi bedömer även att det inte bör finnas en möjlighet för socialnämnden att, likt den socialrättsliga inskränkningen av vårdnadshavarens bestämmanderätt enligt 6 kap. 13 a § föräldrabalken, FB, att ta beslut i en vårdnadshavares ställe när det kommer till spårsäkring." (Remissen s. 418)

9.10.10 Behandling av personuppgifter samt dokumentation i patientjournalen

Länstyrelsen Östergötland vill belysa riskerna med att uppgifter om spårsäkring dokumenteras i patientjournal som patienten har åtkomst till via inloggning på 1177. Det är vanligt att personer som lever med kontroll och begränsningar även kontrolleras via sina journaler. Länstyrelsen Östergötland menar därför att kraven på samtycke i sig inte innebär ett tillräckligt integritetsskydd för den enskilde. Här behöver man beakta möjligheten att sekretessbelägga journalen. Man behöver också informera om möjligheten att sekretessbelägga i högre utsträckning än det görs idag, samt vara medveten om att frågorna gällande sekretess behöver ställas till barnet enskilt och med hänsyn till barnets mognad.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Landshövding Carl Fredrik Graf med Johan Landstedt, utvecklingsledare inom området mäns våld mot kvinnor som föredragande.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har även följande deltagit: Linda Pergelius Thorbjörnsson, enhetschef; Maha Eichoue och Martina Gavranovic, utvecklingsledare inom området mäns våld mot kvinnor samt Annelie Moini och Carola Bragén, sakkunniga vid Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar Länstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.